

SUD TERGOVIDA PROKURORNING ISHTIROKI

Toshkent viloyati yuridik texnikum o'quvchisi
Abdimuminov Asadbek

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Sud tergov organlarida hamda sud tergov ishlarida prokurorning ishtiroki to'g'risida atroflicha tushuntirilgan.*

Jinoyat ishlarini birinchi instansiyada ko'rishda sud tergovi birmuncha murakkab bosqich hisoblanadi. Shu sababli ushbu bosqich davlat ayblovchisidan chuqur bilimni talab etadi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi JPKning 439-moddasida belgiab qo'yilganidek, «Sud tergovi ayblov xulosasining xulosa qismida bayon etilgan, sudlanuvchiga qo'yilgan ayblovni yoxud ayblov dalolatnomasida bayon etilgan ayblovning mazmunini davlat ayblovchisi tomonidan o'qib eshittirishdan boshlanadi. Raislik qiluvchi sudlanuvchidan ayblovning mohiyati unga tushunarli yoki tushunarsiz ekanligini va o'z aybiga iqrorligi yoki iqror emasligini so'raydi».

Davlat ayblovini quvvatlovchi prokuror sudga dalillarni tekshirishning ilmiy asoslangan tartibini tavsiya etishi kerak. Bu esa shu uchun ahamiyatli bo'lgan barcha holatlarning aniqlanishini, dastlabki tergovning ehtimol tutilgan kamchiliklari to'ldirilishini, dalillar xolis va to'liq tekshirilishini, har bir sudlanuvchining aybi individuallashtirilishini ta'minlaydi. Agar sud u taklif etgan dalillarni tekshirish tartibini o'z ajrimi bilan tasdiqlasa, prokurorga o'z taktik vazifalarini hal etish osonroq kechadi. Sudlanuvchining o'z aybiga iqrorligi yoki iqror bo'lmaganligi omili ham bu masalada prokuror tutgan yo'nalishiga ta'sir ko'rsatishi mumkin'. Biroq bu omil va dalillarni tekshirish tartibi o'rtasidagi bevosita bog'liqlikni aniqlash mumkin emas.

Ayrim hollarda, sudlanuvchi o'z aybiga iqror bo'lganda ham, iqror bo'lmaganda ham sud tergovi sudlanuvchini so'roq qilishdan boshlanadi. Ayrim hollarda sodir etilgan jinoyat turi va xarakteri ham dalillarni tekshirish tartibini aniqlashga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Prokuror dalillarni tekshirish tartibi masalasi bo'yicha o'z taklifida bularning barchasini e'tiborga olishi zarur. Dalillarni tekshirish tartibini rejalashtirish ko'p jihatdan aniq jinoyat ishi bo'yicha ayblov

e'lon qilingan shaxslar soniga va ularga e'lon qilingan jinoiy epizodlar miqdoriga ham bog'liq. Adabiyotda ko'p epizodli ishlar bo'yicha dalillarni tekshirish tartibini belgilashning quyidagi variantlari taklif etiladi:

- 1) har bir epizod bo'yicha dalillarning butun majmuasi tekshiriladi;
- 2) sudlanuvchi va guvohlar har bir epizod bo'yicha alohida so'roq qilinadi, qolgan dalillar esa epizodlarga bo'linmasdan tekshiriladi;
- 3) alohida epizodlar bo'yicha faqat sudlanuvchilar so'roq qilinadi, boshqa dalillar esa epizodlarga ajratilmasdan tekshiriladi, lekin har bir sudlanuvchiga nisbatan konkretlashtiriladi'.

Ko'pgina hollarda e'lon qilingan ayblovga nisbatan har xil munosabatda bo'lgan bir necha sudlanuvchi jinoyat ishiga jalb etiladi. Davlat ayblovchisi dalillarni tekshirish tartibini belgilar ekan, ularni qanday izchilikda so'roq qilish lozimligini hal qilishi lozim. Prokurorga yolg'on tuyulgan ko'rsatmani bergan shaxs ta'siri ostida boshqa sudlanuvchilar o'z ko'rsatmalarini o'zgartirmasligi uchun birinchi navbatda aniq ko'rsatma bergan shaxslarni so'roq qilish to'g'ri bo'lib ko'rinadi.

So'roq qilinuvchining dastlabki tergov bosqichida bergan o'z ko'rsatmalarini rad etishi davlat ayblovchisi ishini murakkablashtiruvchi omil sanaladi. Bunday holat amaliyotda tez-tez uchrab turadi. Prokuror jabrlanuvchi yoki guvohlardan birortasi ko'rsatmasini o'zgartirgani va buni sud majlisida bildirmoqchi ekanligi haqida ma'lumotga ega bo'lsa, sudni ushbu shaxslarni birinchi navbatda so'roq qilishga yo'naltirmasligi lozim. Negaki bu ularni sudlanuvchi bilan o'zaro til biriktirishiga imkon tug'diradi hamda sudlanuvchining keyingi ko'rsatmasini aniqlab berishi mumkin.

Guvohlar bir necha kishidan iborat bo'lib, ularning bir qismi yolg'on va bir qismi to'g'ri ko'rsatmalar berganda, so'roqni davlat ayblovchisi fikricha to'g'ri ko'rsatmalar bergan guvohlardan boshlash, so'ngra esa qarama-qarshiliklarni bartaraf etish uchun shaxmat usulida so'roq qiliish imkoniyatidan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Tergovchi qo'lga kiritgan dalillar soni va salmog'i hamda dastlabki tergov sifati dalillarni tekshirish tartibini belgilashga ta'sir ko'rsatmasi muhim omillardan biridir. Agar o'tkazilgan

dastlabki tergov sifatining pastligi prokurorga ayon bo'lsa, sudlanuvchi so'roq qilingandan so'ng avval kamroq shubha tug'diruvchi dalillarni, keyin esa dastlabki tergov kamchiliklarini to'ldirish uchun alohida sinchkovlikni talab etadigan dalillarni tekshirishni taklif qiliish o'rinli bo'ladi.

Jinoyat ishi bo'yicha katta hajmdagi guvohlik manbasi mavjud bolgan hollarda prokuror jinoyat ishi materiallarini o'rganish paytidayoq guvohlarni qanday tartibda so'roq qilishni belgilab olishi va sudga ularni ma'lum bir kunda chaqirishni tavsiya qilishi maqsadga muvofiqdir.

Chunki guvohlarning bir necha haftalab yoki oylab sudda bolishi kabi holatlarining oldini olish lozim. Yuqorida dalillarni tekshirish tartibi masalasida bayon etilganlarning barchasini e'tiborga olgan holda prokuror ko'rsatilgan omillarning barchasini u yoki bu darajada inobatga olishi, shundan keyingina sudga beriladigan to'g'ri va asosli taklifini tayyorlashi lozim.

Sud tergovi sudning turli harakatlari yig'indisidan iborat.

So'roq qiliish ancha keng tarqalgan sud harakati hisoblanadi va butun davlat ayblovini quvvatlash sifati uni mohirlik bilan o'tkazishga bog'liqligi bois prokuror so'roq qiliish taktikasini puxta egallagan bo'lishi kerak.

So'roq qilish samaradorligi ko'p jihatdan so'roq qilinuvchi bilan psixologik (ruhiy) aloqa o'rnata olishiga bog'liq. Binobarin, bu davlat ayblovchisining psixologik madaniyati uning kasbiy mahoratini belgilovchi omillardan biridir. Davlat ayblovchisi

faoliyatining muhim kasbiy jihati bu aloqa o'rnata bilish jihatidir. Bunda aloqa o'rnata bilish va muloqotga kirishish mahorati asosiy kasbiy tavsiflardan biridir. Kommunikativ faoliyat davlat ayblovchisining ishida yetakchi o'rinlardan birini egallab, uning

kasb mahorati darajasini ko'p jihatidan belgiiab beradi. Bu o'rinda davlat ayblovini quvvatlash jarayonida ushbu faoliyatning muayyan darajada differentsiyalashuvi (turlanishi) xususida so'z yuritish mumkin.

Prokuror davlat ayblovini quvvatlash jarayonida o'z kommunikativ qobiliyatini ro'yobga chiqarar ekan, muloqot olib borishning mohir ustasi, tajribali munozarachi va yagona maqsad sari yo'naltirilgan, uning ishtirokchilari bilan mustahkam aloqa o'rnatishga intilishga xos bo'lgan ajoyib sud notig'i bo'lishi kerak.

Sudda so'roq qilishda quyidagi bosqichlarni ajratib ko'rsatish mumkin; kirish, erkin so'zlab berish va savol-javob.

FOYDALANILGAN ADABIOTLAR:

1. Васильев В.Л. Психологическая культура прокурорско-следственной деятельности. Учебное пособие. - СПб., 2009. - С. 31.

2. Комлев Б. Исключение доказательств, полученных в других государствах, из перечня доказывания. Законность, 2010, № 3, - С. 2 1 -2 4

3. Кириллова Н.П. Участие государственного обвинителя в судебном следствии. * Конспект лекции. - СПб., 2002, - С. 6.